

EJENDOMMENE VED HAVNEPLADSEN

I KERTEMINDE

nu „TORNØES HOTEL“

og deres Ejere, især i ældre Tid.

Af V. Woll.

Hvornaar der første Gang er opført Bygninger paa de Arealer, som nu indtages af „Tornøes Hotel“, er ikke kendt. Men disse Grunde var, før Jernbanebroen ved sidste Aarhundredeskifte spændtes over Havnen, de bedste, som Byen kunde opvise for Skibstrafikken, og det er derfor sandsynligt, at de har været blandt dem, der først toges i Brug af Byens egne Handlende og Odense Bys Købmænd til Pakhuse og Handelsboder, hvorom Arent Berentsen beretter 1656 i sin Bog „Danmarks og Norges frugtbare Herlighed“. — Tæt ved Havnen ligger endnu Byens ældste — og i lang Tid eneste — „Stenhus“ (d. v. s. grundmurede Gaard), som Odense-Købmanden Niels Bager ca. 1590 byggede til sin store Handelsvirksomhed, og som nu er Byens Toldkammer.

Men „Tornøes Hotel“s Grunde findes først med Sikkerhed omtalte i 1643, da Kerteminde-Borgeren Mikkell Carstensen mødte paa Bythinget og som Befuldmægtiget for Peder Jacobsen, Borger i Odense, tilskødede Henrik Sørensen en Gaard øst for Erik Jørgensens Gaard ved den ene Side og ud til Stranden ved den anden. Som det senere hen skal paavises, laa den Gaard, som Henrik Sørensen købte, paa Hjørnet af Havnepladsen ud mod Strandvejen, altsaa hvor nu Hotellet's østlige Del og Haven ligger. Følgelig

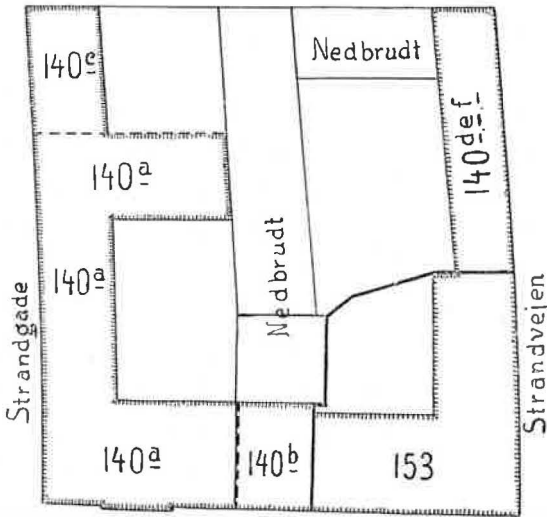
tilhørte Hjørnet mod Strandgade (hvor nu Hotellets ældre Del ligger) i 1643 Erik Jørgensen, og denne Ejendom omtales først i det følgende.

I.

Hjørnegaarden mod Strandgade.

Ovennævnte Erik Jørgensen var Raadmand i Odense og døde i 1659. Han var Svigersøn af Købmand Bertel Wichmann sammesteds. Denne sidste fik i 1620 Skøde¹) fra Lave Urne til Selleberg paa en Gaard i Kerteminde, „østen op til Algaden“ (hvormed godt kan være ment Strandgade). Hvis dette Skøde angaar den Gaard, som senere kom i Erik Jørgensens Eje, vil det sige, at denne Ejendom er en af de faa i Byen, hvis Ejerrække kan følges mere end 300 Aar tilbage. — Dog, dette er kun en Formodning, men sikkert er det, at Erik Jørgensen ejede Gaarden i 1643.

Den næste Ejer, der kendes, er Otto Jensen, der nævnes i Grundtaksten for 1682, hvori Gaarden takseres til 180 Rigsdaler.²) — Han kaldtes ofte med Tilnavnet Langemach, men undertiden Rosenberg. Han var nemlig Søn af Jens Madsen Rosenberg, der var Borgmester i Nyborg (senere i Odense), og Hustru Pernille Ottedatter Langemach, og var født i Nyborg 1652. — Paa Familie-Epitafiet i Nyborg Kirke sees han som Dreng. — Han nedsatte sig som Købmand i Kerteminde og købte endnu i 1682 to „Boder“ (Smaahuse) lige Nord for Gaarden, og efterhaanden erhvervede han endnu fire Boder i samme Række — altsaa hvor nu Hotellets Teaterfløj ligger — han har vel haft Brug for større Plads til sin Bedrift. I 1684 blev han Raadmand i Kerteminde og var Kirkeværge fra 1697. I begge disse Hverv virkede han til sin Død i 1700, da han den 6. August blev begravet i Sognekirken og som Kirkeværge fik frit „Lejested“ og fri Klokkeringning. — Foruden Enken Marie Cathrine Nielsdatter — en Raadmandsdatter fra Nyborg — efterlod han sig 5 Sønner og 2 Døtre. Skiftet efter ham foretoges den 23. November 1700 og giver et godt Indtryk af, hvorledes et vel-

Havnepladsen

Rids af nogle Grande ved Havnepladsen i Kerteminde (senere "Tornøes Hotel" m. m.) ca. 1860 paa Grundlag af Landinsp. Meylings Opmaaling i 1855. — Den da gældende Matrikulering er senere ændret.

- Matr. Nr. 140a: Brygger W. Tornøe.
 - - 140b: Værtshusb. Jac. Petersen.
 - - 140c, d, e og f: Snedker Rasmussen og Maler Jantzen.
 - - 153: Proprietair Utke.

staaende Købmandsbo da tog sig ud. Først registreres Gaarden ved Havnepladsen med hosliggende Kaalhave og en „liden Lysthave“ for 800 Daler, dernæst de sex Smaahuse langs Strandgade Nord for Gaarden, 120 Daler, og nogle Jorder ved Byens Vestende. — Naturligvis var der et betydeligt Indbo. — Af Købmandsvarer bemærker vi Salt, Tømmer m. m. I Kælderen fandtes et Parti Vin i Oxehoveder og „Ahmer“ (1 Ahme = 4 Ankere à 39 Potter). Endvidere ejede han et Fartøj, Krejerten „Snaren Svend“ paa 13½ Læsters Drægtighed, og en „gammel Spillejagt“ (Lystfartøj), der bar Navnet „Haab og Taalmodighed“, og var paa 6 Læster. I hans Bogsamling fandtes Biblen og en Del Opbyggelsesskrifter samt Salmebøger, hvori blandt Kingos „Siunge-Chor“, 1. Part, men uden en hel Del juridiske Bøger. Vurderingssummen var ialt 3869

Daler, men herfra gik en Gæld paa 2356 Daler. Der blev saaledes til Arv 1513 Daler, hvad der vel i Nutidspenge vil svare til ca. 25.000 Kr. — Enken overlevede ham til 1708.

Medens de sex Smaahuse efterhaanden frasolgttes, gik selve Gaarden over til Jens Lauritsen Krag, der i 1714 blev Byfoged. — Nutiden vil forbavses over, at man kunde overdrage Hvervet som Byens Dommer til en Mand uden juridisk Uddannelse, det hedder nemlig, at han, før han i 1711 konstitueredes i Embedet, havde ernæret sig ved Søfart. Men det maa erindres, at den gældende Landslov, Chr. V' danske Lov, der omfattede alle Retsvæsenets Omraader, var saa ny som fra 1683, og at Retsforholdene ikke var saa mangfoldige som nu; den juridiske Eksamen blev først indført i 1736, og Embedslønningerne var saa minimale, at man i Smaabyer maatte være tilfreds med blot at faa en nogenlunde læse- og skrivekyndig Mand til Dommer. — Han var Søn af Laurits Jespersen paa Kejrup og Hustru Maren Krag; ved sit Ægteskab med Byskriver Hans Carstensens Datter Karen kom han ind i Byens betydende Familier. Han boede i 1727 paa Kejrup, som han da havde i Forpagtning fra Moderen sammen med Broderen Bernt. Han sad i Embedet til 1731, da han døde „i yderste Armod“, saa at der næppe var Midler til at faa ham i Jorden. — I Ægteskabet var der 11 Børn (5 S., 6 D.), hvoraf dog nogle døde som smaa. — Enken døde i 1761 i Assens.

Gaarden blev nu stillet til Auktion og købtes af Peder Chr. Schøthz, der paa denne Tid var Raadmand i Kerteminde. Hvorvidt han har beboet Gaarden, vides ikke med Vished. Det vides ej heller, om han ejede den til sin Død, thi Kerteminde-Retsbøger svigter os nu for en Aarrække — fra ca. 1730 til ca. 1760 er de næsten alle bortkomne. Kun tildels kan man ad anden Vej rekonstruere det manglende.

Derimod vides der en Del om Schøthz's Liv og Levned. — Efter Forf.s „Fra Kertemindes Fortid“ II anføres:

Han var født omkring 1680, Søn af Forpagter Jens S. ved Bogense og Inger Pedersdatter Bøgvad, der som Enke i 1693 ægtede daværende Sognepræst i Kerteminde Sebastian Johansen Friis, og gennem denne sin Stedfader har Drengen sagtens faaet Tilknytning til Kerteminde, hvor hele hans Manddomsgerning faldt. Ifølge Københavns Universitets Matrikel blev Peder Chr. Schøthz den 25. Oktbr. 1701 indskrevet som Student „efter privat Eksamen“ — han var da 19 Aar gammel — og den 22. Maj d. A. tog han Bakkalavrgarden. Han skal derpaa have lagt sig efter Retsvidenskaben, men i 1716 er han Konsumptionsforpagter i Kerteminde. Samme Aar, den 5. Marts, var han blevet viet til Hilleborg Marie Bager, Enke efter Købmand Thomas Johansen og vel en halv Snes Aar ældre end Schøthz. Ægteskabet var barnløst, men han kom derved ind i den rige og vidtforgreneede Bagerske Slægt og drev selv betydelig Handel. Han havde Skib i Søen og drev Kornhandel, et Sted betegnes han som „en stor Negotiant, der bruger det største Købmandskab og desuden er bemidlet“. — Thomas Johansens Gaard paa Vestergade (nu Bryggerigaarden Nr. 25) solgte han i 1728 til Sognepræst Hornemann og overtog selv Stedfaderens Gaard N. for Kirken (Langegade 6—8) efter dennes Død.³⁾ Her havde han i alt Fald en Tid sin Bolig. Han blev Raadmand den 7. April 1721 og Borgmester i 1733. Provst Bøgh, der kom til Kerteminde i Schøthz's sidste Leveaar, giver ham følgende Skudsmaal: „Han var en Mand af dyb Indsigt og megen Erfaring . . . og forestod sit Borgmester-Embede i fjorten Aar med Myndighed og Anseelse. Forresten havde han sine store Anstød og Fortrædeligheder, hvilke gav ham nok at bestille, ja gjorde ham, som han har sagt mig selv, Livet mange Gange surt nok. Det ulykkelige Mord paa Sognepræsten Joh. Fr. Hornemann, hvori han højst uskyldig nær var blevet indviklet som den, der mentes at kunne forekommet Sagen — den græselige Sag mod Byfoged Bie, hvis haardeste, skønt nødtvungne Fjende han var . . . og andre svære Processer, som han havde, men kom vel ud

af Alting, vise baade, hvad Mand han var, og hvilke Ting han har gaaet igennem". De „svære Processer“ var vistnok Retssager dels med Tolder C. C. Merchel — se nedenfor — dels med den anden Raadmand Andreas Høyer. Schøthz udnævntes til Byfoged den 10. August 1742, men beklædte kun Embedet i ca 4½ Aar, idet han i Begyndelsen af 1747 efter Ansøgning blev afskediget i Naade paa Grund af „en meget smertelig og langvarig Sygdom“ og døde i Oktober s. A., 67 Aar gammel.

Det er et besynderligt Spil af Skæbnen, at netop Retsprotokollerne fra hans Tid er blandt de forsvundne, saa at vi savner enhver Mulighed for selvstændig at kunne skønne om denne Mands Dommervirksomhed. — Et synligt Minde om ham er vistnok Indskriftstavlen paa Gavlen af Hus Nr. 6 paa Langegade⁴), derimod er hans Gravsted ganske forsvundet, skønt hans Enke den 29. Januar 1751 skænkede 100 Rigsdaler til Sognekirken til hendes og hendes to Mænds Begravelses „evige“ Vedligeholdelse i Kirkens nordvestlige Hjørne, „under vor lukte Stol i Kirken, saalænge Kirken staar, som mine salige kære og brave Mænd det have fortjent“. Hun overlevede Schøthz i 10 Aar (begr. 9. Febr. 1758) og stiftede et endnu bestaaende Legat for Byens fattige paa 100 Rigsdaler. —

Mulig har den næste kendte Ejer købt Gaarden af hende eller hendes Dødsbo. Vi seer af Brandtaksationen 1761, at Ejendommen da tilhørte Tolder Chr. Skou (Schou), og vi finder endvidere en udførlig Beskrivelse af den, som lyder saaledes:

„Hr. Tolder Christian Skous tilhørende og iboende Gaard“.

1.	10 Fag ud til Strandgaden, 2 Loft højt, med Port og Indkørsel, af Egetømmer og brændte Sten	280 Rdl.
2.	11 Fag ditto ved den søndre Side, Forhus imod Skibbroen, 2 Loft højt, af Egetømmer og brændte Sten ud til Gaden, og til Gaarden af Fyrtømmer og Lervægge, med Kælder under og indrettet til Værelser, med 2 Skorstene og 1 Kølle	396 Rdl.
3.	10 Fag Tværhus paa den nordre Side i Gaarden, et Loft højt, til Stald, Lo og Brændehus, ringe Bygning	44 Rdl.

Ialt: 720 Rdl.

Det ældste Billede af Kerteminde, der kendes, er fra ca. 1755. Det viser Byen seet fra Feden tværs over Havnen, og man ser paa Hotellets nuværende Plads nogle lange To-Etages Bindingsværks-Bygninger, men nærmere Enkeltheder er der ikke at se.

Skous Enke solgte i 1765 Gaarden til residerende Kapellan i Kerteminde Søren Vinther, og da han i 1773 blev forflyttet til Kollerup og Vindelev Sognekald ved Vejle, solgte han den til Forpagter Jens Eriksen paa Hverringe. Han havde kun Gaarden nogle faa Aar, saa solgte han den til Fru Elisabeth v. Pentz, der var Enke efter Oberstløjtnant Bröckelmann ved det nordenfjeldske Dragon-Regiment. — Efter hende anføres i 1791 som Ejere Arvingerne efter Krigsraad Morten Møller paa Krumstrup, men hvorledes han har erhvervet Gaarden, har det ikke været muligt at udfinde.

Morten Møller var Søn af Forpagter Mads Jørgensen Møller paa Lundsgaard, og er antagelig født dér c. 1710 (Revninge ældste Kirkebog begynder 1713). Første Gang hans Navn træffes i Kerteminde Arkivalier, er da han den 6. April 1741 iflg. Kongebrev ægtede Enken efter Købmand og Skipper Niels Hermansen Broch, Maren, født Høyer, en Datter af Raadmand Andreas Høyer i Kerteminde. — Møller kom da fra Viby Sogn, hvor han i Kirkebogen 1738 nævnes som Foged paa Hverringe. Han nævnes nu som Købmand i Kerteminde, men fra 1752 ejede han Selleberg i Birkende Sogn. Denne Gaard solgte han i 1767, men købte samme Aar Krumstrup i Ryslinge Sogn, og denne overdrog han i 1782 til Sønnen Mads Jørgen Møller. Antagelig er han derefter flyttet tilbage til Kerteminde, hvor han blev begravet den 21. Maj 1790 i Sognekirkens Midtergang, medens alle Klokker ringede. Den Sten, der blev lagt over Graven, blev senere i stærkt udslidt Stand lagt i det søndre Sidekapels Gulv (se Pers.hist. Tidsskr. VII 4. 183).

Ovennævnte Mads Jørgen Møller udkøbte sine Medarvinger og solgte i 1792 Kerteminde-Ejendommen til den daværende Forvalter paa Lundsgaard, en Mand paa 32 Aar ved Navn Hans Larsen, der stammede fra Svendborg. I 1794 tog han Borgerskab i Kerteminde

som „Køb- og Handelsmand“, og kun faa Dage senere blev han paa „Raadstuesamling“ af Byens Borgere valgt til „eligeret Borger“, en Stilling, der i nogen Grad svarede til senere Tidens Byraadsmedlem. Denne Post beklædte han til 1815 og døde 24. Oktbr. 1828. — Den gamle Gaard var nu atter bleven Købmandsgaard, og de før omtalte seks Smaaejendomme N. for Gaarden købtes efterhaanden tilbage.

I 1816 opførte han den nu staaende ældre Del af Hotelbygningen (Brandtaks. s. A.); den sees omtrent i samme Skikkelse som nu paa et Maleri fra 1824. Han fik i 1819 et stort Laan, 3000 Rdl., af „den extraordinære Laanefond under Bestyrelse af Direktionen for Statsgælden og den synkende Fond“ mod 1. Prioritet i Gaarden (No. 81 til 85 og 6 Fag af No. 86) iflg. Obligation af 5. Juni 1819 (Pantebogen Fol. 432).

I 1830 erhvervede Hans Larsens Søn af samme Navn Ejendommen. Det maa antages, at han har begyndt Restaurationsvirksomheden i Ejendommen. Han fik nemlig i 1834 Borgerskab som Købmand og Brændevinsbrænder, derpaa i 1844 som Værtshusholder, og endelig fik han d. 6. Jan. 1847 Magistrats-Bevilling som Restauratør. I Folketællingen 1845 opføres han med Husjomfru, 2 Piger og 5 Karle.

Imidlertid maa det være gaaet tilbage for ham, thi Ejendommen kom til Tvangsauktion i 1859. Han er antagelig derpaa flyttet fra Byen; han døde i alt Fald 68 Aar gl. d. 9. Novbr. 1868 paa „Henriettelund“ (nær ved Haslev paa Sjælland), hvor hans Svigersøn Carl Fr. Aug. Schmedes var Forpagter, og blev jordet i Kerteminde d. 16. s. M. — Han havde fra 1831 været gift med Emilie Thomsen, hvis Fader havde ejet „Ørnfeldt“ i Kølstrup Sogn, men hun var allerede død i 1841.

Ved Auktionen købte Malermester N. C. Jantzen i Kerteminde Gaarden for 4000 Rdl. og udstykkede den, idet han i 1862 solgte 6 Fag ved Forhusets østre Ende (maaske rettere: Sydenden af det østre Sidehus, der øst for Forhuset vendte ud mod Havnepladsen).

Hotelejer, Kammerraad W. H. Tornøe (1828—97).

Køberen var Værtshusholder Jacob Pedersen, der her indrettede en Beværtning, der kaldtes „Briggen“ og førte et saadant Fartøj i Skiltet over Gadedøren. Jacob Pedersen betalte 1000 Rdl. for Ejendommen.

Den nordre Del af Strandgadefløjen skiftede i de følgende Aar hyppigt Ejere, men endte dog i Slutn. af 1894 hos Tornøe.

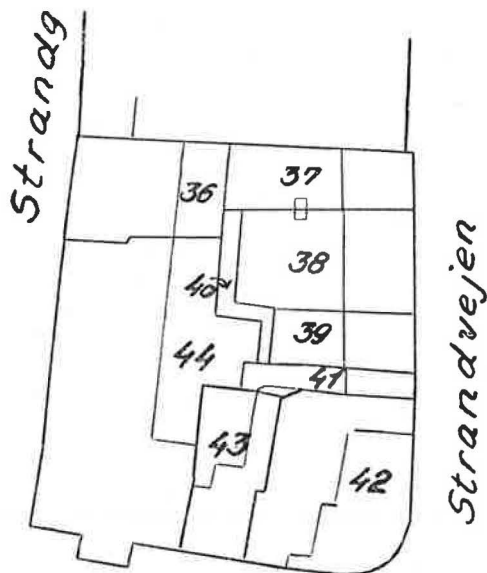
Hovedejendommen paa Hj. af Strandgade og Havnepladsen solgte Jantzen i 1862 til fhv. Saltværksejer, nu Brygger Wentzel Heinrich Tornøe. Ejendommen bestod da af 11 Fag Forhus med Grundmur ud mod Havnepladsen og 18 Fag Sidehus mod Strandgade, alt i to Etager Mur- og Bindingsværk. I Sidehuset var der Bryggeri. Desuden var der en Tværbygning paa Gaardspladsen paa 8 Fag i én Etage. Købesummen var 3500 Rdl.

Slægten Tornøe stammer fra den lille Ø af dette Navn i Odense Fjord. Her boede i Aarene 1721—31 en Mand ved Navn Hans Eriksen, der havde Øens eneste Gaard i Fæste under Ulriksholms Gods. Hans Sønner optog Øens Navn som Slægtsnavn. Et Barne-

barnsbarn af ham var Skipper Wentzel Tornøe i Kerteminde, der ægtede en Skipperdatter fra Byen, Sophie Juliane Gommesen. Disses Søn var ovennævnte Wentzel Heinrich Tornøe⁵⁾, der grundede Hotellet og gav det sit nu landskendte Navn. Han var født i Kerteminde den 17. Oktober 1828 og tog i 1859 Borgerskab som Værts-husholder og Ølbrygger, men den 24. April 1865 fik han Gæst-giverborgerskab, og fra denne Tid bør man vel regne Hoteldriften at være begyndt. Han var allerede Borgerrepræsentant i 1862 og gik over i Byraadet fra dettes Oprettelse i 1869; i Byraadet sad han til sin Død med Undtagelse af Aarene 1877—1885. Efterhaanden fik han mange andre Bestillinger og Tillidshverv. Han var saaledes kgl. Vejer og Maaler fra 1874, endvidere Skibsmægler, Overlig-ningskommissær og Forligsmægler. I 1888 fik han Titlen Kammer-raad. Han var gift med Dorthea Cecilie Ousen, en Gaardmands-datter fra Trelde ved Fredericia. Mand og Hustru døde henholdsvis i 1897 og 1918 og er jordede paa Kerteminde Kirkegaard ved Munkebovej.

Enken har vel ikke ønsket at fortsætte Hoteldriften, i alt Fald solgte hun i 1898 Ejendommen til Inspektør Chr. Thomsen i Køben-havn for 63.000 Kr. Ved denne Lejlighed anføres Hotellets Lokaler og Inventar i Skødet, og det ses heraf, at der fandtes Vestibule samt aaben og lukket Veranda, Restaurationslokaler, 12 Gæsteværelser, Spisestue og Spisesal, Buffetværelse og Køkken. I Sidefløjen mod Strandgade var en Bal- og Theatersal med rundtløbende Balkon, der var 200 Siddepladser paa Gulvet og ligesaa mange paa Balkonen.

I 1900 købte Thomsen baade Naboejendommen „Briggen“ og den tilstødende Ejendom øst for denne, d. v. s. Hjørnebygningen mod Strandvejen, hvis Skæbne nu skal berettes.

Havneplads

Rids af nogle Grunde ved Havnepladsen i Kerteminde
(„Tornøes Hotel“ m. m.) i 1951.
Matr. Nr. 36, 41, 42, 43, 44: Tornøes Hotel.
- - 37, 38, 39: Forskellige Ejere.
- - 40: Fælles Gange.

II.

Hjørnegaarden mod Strandvejen.

Vi vender nu tilbage til Udgangspunktet for denne Beretning (se Side 297), den Gaard, som Henrik Sørensen i 1643 købte „ud til Stranden“. At denne virkelig laa paa Hjørnet ved Havnepladsen fremgaar af, at han iflg. Provst Bøghs Vidnesbyrd endnu samme Aar byggede en ny Gaard paa Grunden, nemlig „den Gaard ved Stranden, hvor nu (1770) Købmand Niels Carlsen boer, hvilket af hans eget Navn og Aarstallet over Gadedøren bevises og i den Gaard endte han sine Dage“ (omkring 1655—56).

Henrik Sørensen, der almindelig kaldes med Tilnavnet Krog, var oprindelig Ridefoged paa Nyborg Slot, hvor han blev kendt.

med sin senere Hustru, Engel Pedersdatter Kall fra Flensborg, som da tjente dér. I 1633 blev han udnævnt til Tolder i Kerteminde, og da Byen dengang endnu var Ind- og Udførselshavn for Odense, har Toldertjenesten sikkert været indbringende. Naar han ikke desmindre i 1635, da han ønsker at købe Brænde af Kongens Skove, omtaler sig selv som „en fremmed fattig Mand“, er Fattigdommen enten ikke at forstaa altfor bogstavelig⁶⁾ eller ogsaa har Toldertjenesten hurtig bragt ham ud over den, thi allerede 1636 havde han bygget sig en Gaard paa Langegade (nu Nr. 26—28), og i adskillige Aar var han Raadmand. Da der i 1657 skiftedes efter ham, viste det sig, at hans Bo blev vurderet til 12944 Daler, hvorfra gik en Gæld paa 1492 Daler. Overskudet 11452 Daler vil vel svare til 200,000 Kr. i Nutidspenge. Af Vurderingsforretningen kan man læse sig til hans omfattende Virksomhed. Gaarden ved Stranden vurderes til 800 Sletdaler⁷⁾, desuden registreres der 12 Smaahuse rundt om i Byen og Anpart i andre Huse og Jorder, endvidere Købmandsvarer, saasom Manufaktur, Tømmer, Jern, Sten, Korn, „Speceri“ (Kolonialvarer, navnlig Krydderier), Mjød o. s. v. — Endelig Heste og Kvæg, Faar og Svin samt en Mængde udestaaende Fordringer. Han har altsaa foruden Toldergerningen tillige drevet Købmandshandel og Landbrug. — Under Indboet findes flere Sølvgenstande, saasom Kander og Stobe, for 404 Daler ialt. — Hans litterære Interesser fremgaar af Boets mange historiske og juridiske Bøger samt Opbyggelsesskrifter.

Han efterlod sig foruden Enken en Søn, Peder Henriksen Krog, der var Kapellan i Kerteminde fra 1678 til 1687, da han blev Sognepræst paa Falster (N. Vedby-Alslev) samt 3 Døtre, der alle ægtede Købmænd i Kerteminde. Enken giftede sig med den daværende Kapellan i Kerteminde, Holger Boesen, som døde i 1678. Ogsaa ham overlevede hun, idet hun blev begravet den 16' August 1686.

Gaarden paa Havnepladsen gik nu over til Svigersønnen, Købmand Poul Jespersen Bager (gift med Datteren Kirsten), han an-

føres allerede som dens Ejer i Grundtaksten 1682, hvor den ansættes til 180 Rigsdl. — Efter at hans 1. Hustru var død, ægtede han Anna Sophie Hansdatter Husum, hvis Fader var Borgmester i Børgense. I Forening med den sidste Hustru skænkede han Sognekirken den Skibsmodel, der nu hænger i nordre Sidegang „til Erindring om en særdeles Frelse, da Gud havde reddet ham med Skib og Gods langt over hans Forventning“. Han blev begravet $\frac{20}{10}$ 1698. — Gaarden vurderedes til 750 Daler. Boets Overskud var ikke stort, da Midlerne opgøres til 1131 Sletdaler, men Gælden var 886 Sletdaler.

Gaarden kom til Auktion d. 2. Juni 1701 og købtes af Christian Adolf Madsen, en Købmand fra København — nævnes i O. Nielsen: „Kbh. Hist. og Beskr.“, V, 432 — der mulig havde Penge tilgode i Boet. I Auktionsskødet (l. $\frac{12}{12}$ s. A.) beskrives Ejendommen meget udførlig. Ud mod Havnepladsen var der 20 Fag Hus i en Længde af 35 Alen og mod Strandvejen 11 Fag eller 25 Alen. — Madsen var Højstbydende „ved Lysets Udslukning“, staar der i Protokollen. Ifølge den da gældende Auktionsforordning af 19. Decbr. 1693 § 12 skulde der nemlig ved Auktion over fast Ejendom være et tændt Lys tilstede, „og holdes det da for højeste Bud, der bydes, naar Lyset er fortæret og af sig selv slukkes“ — altsaa hin Tids Form i Stedet for Nutidens Hammerslag. — Han maa have boet en kort Tid her i Byen, hvor hans Hustru var Gudmoder d. 23. Oktbr. 1701, og han selv fik et Barn døbt d. 27. April 1702. — Men allerede to Aar efter solgte han Gaarden til Ejeren af Lundsgaard, Oberst Lützow. Dennes Enke solgte den den 11' December 1710 til Kerteminde daværende Borgmester Johan Adam Merchel.

Denne Mand var den 9' Juni 1688 udnævnt til Tolder i Kerteminde, men havde iøvrigt — karakteristisk for Tiden — begyndt sin Løbebane som kongelig Lakaj. Fra 27' Juli 1707 var han tillige Byens Borgmester. — Provst Bøgh giver ham det Skudsmaal, at „han var alle sine Dage den bedste Mand, der roses som en retsindig

og meget god Mand af alle". — Han havde allerede i 1689 købt en Gaard paa Langegade (nu omtrent = Nr. 23—25), og her modtog han sin kongelige Herre, Frederik IV, da denne besøgte Kerteminde. — At Merchel erhvervede Gaarden ved Havnepladsen, havde praktisk Betydning i hine Dage, da der ikke fandtes nogen Toldkammerbygning før 1848 og selv store Fartøjer dengang kunde ligge ved Bolværk helt op til Langebro, saa at Tolderen fra sine Vinduer kunde have Udsyn over alt, hvad der passerede ved Havnen. Han beklagede sig i 1722 til Stiftamtmanden over Borgerskabets Uvilie mod ham og ønskede sig andetsteds hen. Han fungerede dog til sin Død som Borgmester, hvorimod han nogen Tid forinden havde afstaaet Toldertjenesten — med kongelig Tilladelse — til sin nedefor nævnte eneste Søn.

Hans Hustru hed Charlotte Vilhelmine (Familienavnet ukendt), hun blev tilsidst blind.

Merchel døde 6' August 1733 og blev den 12' s. M. „nedsat i sin egen tilhørende Begravelse med Prædiken og alle Klokker". — Enken blev den 31' Jan. 1742 „nedsat hos sin sal. Mand i den aabne Begravelse i det søndre Udskud" (Sidekapel), „døde i sit 98. Aar."

Sønnen, Christian Carl Merchel, der var døbt i Kerteminde 28' Juni 1689 og antagelig opkaldt efter Kong Christian V og dennes svagelige Søn Prins Carl, blev immatrikuleret som Student ved Københavns Universitet den 20' Juli 1705 og overtog som nævnt Tolderembedet efter Faderen, uagtet han i 1726 var indblandet i en Toldsvigsag, der refereres i Hist. Aarbog f. Odense og Assens Amter I.97, angaaende Smugleri af Vin ved Hindsholms Kyst⁸⁾, men han blev dog tilsidst frikendt. Han nævnes ofte kun ved sine Fornavne, saaledes ogsaa i Grundtaksten for 1723, hvor Gaarden ved Havnepladsen betegnes som „Christian Carls Gaard". Hvor længe han ejede den, vides ikke, da vi, som før nævnt, ved denne Tid savner Retsbøgernes Vejledning, han har vel nok beholdt den til sin Død, Grundtakst 1738 nævner ham som Ejer. Han skal iflg.

Bøgh have været „en Mand af store Sinds og Naturens Gaver, lige-saa fornuftig som artig, beleven og oprigtig, men formedelst en vis Malheur besværet med den største Sinds Urolighed, som om-sider tog mere og mere Overhaand og gjorde ham mange Gange utaalelig baade for sig selv og andre“. — Bøgh siger intet om, hvori denne „Malheur“ bestod, navnlig ikke om den var af aandelig eller legemlig Art, men man har Lov at tænke paa sjælelige Anfægtelser som Følge af en Ungdoms-Ubesindighed, der kostede et Menneske-liv. Juleaften 1714 dræbte Merchel nemlig paa Odense Løveapothek i Beruselse sin egen Kusk ved at stikke ham ned med en Kaarde, (som det synes af Fejltagelse eller Vanvare), og Byfogden i Odense dømte ham i den Anledning fra Livet den 15' April 1715, men det lykkedes dog hans Fader at faa Oprejsningsbevilling den 14' August 1717, og Dødsdommen blev ufuldbyrdet. — I 1739—40 fik han en meget omstændelig Proces med Borgmester Schøthz, og Parterne havde nær sat deres Formue til i denne. Den synes at have drejet sig om, at Schøthz den 14' Juli 1739 lod sit Fartøj „St. Johannes“ udklarere til Norge under falsk Angivelse af dets indehavende Kornladning, og da Merchel ikke administrerede Toldvæsenet paa Nutids Vis, men efter Datidens Sædvane havde forpagtet Toldind-tægterne mod fast Afgift til Staten, maatte han selv optræde som Sagsøger mod Schøthz. Sagen blev dog tilsidst forliget, „da Tolde-ren ikke kunde udholde Processen længere“. — Han ægtede 1723 Elisabeth Christoffersdatter, hvis Fader Christoffer Mogensen var Kirkeværge i Byen. — Chr. Carl Merchel døde i 1746, begravet $\frac{2}{3}$ i Faderens Begravelse. Han efterlod kun en Datter.

Den næste kendte Ejer er den foran under I nævnte Tolder, Chr. Skou, der kun ejede Gaarden et godt Aars Tid, indtil han i December 1758 solgte den til Købmand og Skipper Niels Carlsen, som ejede den til 1775.

Fra hans Tid haves en Beskrivelse af Ejendommen i Brandtaksation af 1761, saalydende:

Niels Carlsen Skippers tilhørende og iboende Gaard.

1.	15 Fag Forhus, 2 Loft højt, af Egetømmer og brændte Sten, den underste Etage indrettet til Værelser, en Skorsten og Kølle paa øverste Loft og Kælder under, er ny Bygning	500 Rdl.
2.	10 Fag Tværhus ud til Stranden, 2 Loft højt ligeledes af Egetømmer, og Værelser i den underste Etage	200 Rdl.
3.	11 Fag Baghus til Stranden, et Loft højt, gl. og slet Bygning, med Port udi, til Lo og Materialhus	33 Rdl.
4.	8 Fag, 2 Loft højt V. Sidehus, derudi 2de Skorstene og indrettet til Køkken, Bryggerhus og deslige	146 Rdl.
5.	11 Fag N. Sidehus, 2 Loft højt, af meget forfalden gl. Bygning	71 Rdl.
		950 Rdl.

Det maa herefter antages, at Carlsen har ombygget Forhuset, men dog — jfr. Provst Bøghs Vidnesbyrd — har bevaret Henrik Sørensen Krogs Navn og Aarstallet 1643 paa Facaden.

Niels Carlsen var født i Svendborg ca. 1733 og blev den 24' November 1758 i Kerteminde hjemmeviet iflg. Kongebrev til Dorthea Hansdatter Krag (hvis Fader var Købmand og eligeret Borger i Byen). Han var Kæmner i 1769—70, Konsumtionsforpagter fra 1769 og eligeret Borger 1778—81. — I 1766 havde han og flere andre af Borgerskabet en vidtløftig Strid med Byfoged Bendz om dennes Embedsførelse, Skatteudpantninger m. m., en Strid, der bragtes helt op til Kancelliet som højeste Statsmyndighed, men hvori Byfogden gik af med Sejren⁹⁾). Niels Carlsen ejede flere Ejendomme i Byen, saaledes nuvær. Langegade Nr. 17, hvor han boede efter at have solgt Ejendommen paa Havnepladsen, endvidere ejede han den nuværende Toldkammerbygning fra 1773 til sin Død. Hans Ægteskab var barnløst.

Han døde i Aaret 1782 og blev den 23' April „nedsat i den aabne Begravelse i Sognekirken med alle Klokkers Ringen“. — Enken giftede sig igen, men døde allerede 1785 og blev begravet med lignende Højtidelighed som Carlsen.

Den følgende Ejer var Skipper Hans Mathiasen, der ejede Gaarden fra 1775 til 1791, ogsaa han var Kæmner (1780—82) og eligeret Borger fra 1784 til henimod Aarhundredeskiftet, men om

"Tornøes Hotel" med den i 1908 nedbrændte Theaterfloy sængst til venstre, Berættningen "Briggen" tilhøjre.

hans personlige Forhold vides ikke meget. Han blev 1' November 1775 hjemmenviet til Anna Dorthea Carlsen og ejede fra 1789 en Ejendom paa Langegade (Dele af nuværende Nr. 17—19).

Mathiasen solgte Gaarden til Skipper Rasmus Laursen Holbech, efter hvem Gaarden i lang Tid var kendt som „Holbechs Hjørne“ med Bænken, kaldet „Børsen“, hvor Købmændene og Skipperne mødtes og drøftede Dagens Begivenheder¹⁰). Hans Enke solgte i 1822 Gaarden til Ejeren af Brolykke Hovedgaard, Krigsraad Utke, og den benyttedes væsentlig som Pakhus og Kornmagasin. Den blev nu i denne Families Eje i 50 Aar. Krigsraads Utkes Enke sad i uskiftet Bo, efter hende fulgte Sønerne Major S. J. Utke og Proprietair Johan Ernst Utke som Samejere indtil 1853, da Sidstnævnte blev Eneejer. Hans Enke ægtede i 1865 pens. Ritmester Allan Dahl. Denne solgte 1872 Ejendommen til Købmand Jeppe Andreas Larsen i Kerteminde. Gaarden betegnes i Skødet som et to Etages

"Tornøes Hotel", "Briggen" og A/S Elias B. Muus' Pakhus indtil 1900.

Egebindingsværks Pakhus; det var gulmalet med brune Stolper og Lemme¹⁰⁾. Købesummen var 1600 Rdl.

J. A. Larsen var født i Hjallesø den 1 $\frac{1}{2}$ 1834 og nedsatte sig i 1859¹¹⁾ i Kerteminde, hvor han efterhaanden drev en stor Købmandsforretning fra en gammel Gaard, Langegade Nr. 50. — Han havde flere Skibe i Søen og var Medinteressent i mange Foretagender, bl. a. Skibsværft og Kalkværk.

Gaarden paa Langegade fik i 1883 et nyt og stateligt to Etages Forhus. — Han ægtede 1 $\frac{1}{8}$ 1865 Vilhelmine Bless, som var født i Kerteminde $\frac{8}{10}$ 1836 og Datter af Hattemager H. C. Bless. Ægtefællerne døde henholdsvis 3 $\frac{1}{2}$ og 1 $\frac{6}{9}$ 1910. Af deres Børn er Maleren Johannes Larsens Navn landskendt. — To Gader paa „Feden“ er opkaldte efter dem.

Larsen solgte i 1893 Pakhuset til Kerteminde-Handelshuset A/S Elias B. Muus for 7700 Kr., og derpaa gik det ved Skøde, tingl. 18⁷⁾ Juli 1900, over til den nye Ejer af „Tornøes Hotel“, ovennævnte

"Tornøes Hotel" efter 1900.

Chr. Thomsen. Denne havde aabenbart ved Købet Planer om at udvide sit Hotel ved en Nybygning paa den Plads, som indtoges af det gamle Pakhus og „Briggen“; Firmaet Elias B. Muus betingede sig nemlig i Skødet, at Thomsen i Tilfælde af Byggeforetagende skulde tage sit Forbrug af Træ og Cement hos Firmaet. — Han havde nu samlet alle Ejendommene ved Havnepladsen mellem Strandgade og Strandvejen paa sin Haand.

III.

„Tornøes Hotel“ efter 1900.

Thomsen, hvis trivelige Skikkelse skaffede ham Tilnavnet „Kuglen“, gik hurtig i Gang med det paatænkte Byggeforetagende, Opførelse af Hotellets østlige Del paa „Briggen“ og Elias B. Muus' Pakhus' Plads, desværre i sit Ydre ud mod Havnepladsen en meget uheldig Nabo til den gamle Bygning, der af Udseende er saa stilfuld.

Men Thomsen havde aabenbart indladt sig paa mere, end hans økonomiske Evner magtede. Allerede d. 27' Maj 1902 maatte han begære sit Bo taget under Konkursbehandling, og Hotellet blev stillet til Tvangsauktion. Der fremkom her en ejendommelig Situation. Panthaverne var forskellige i den gamle og den nye Del. Bryggeriet „Odense“ var sidste Panthaver i den gamle Del, en københavnsk Grosserer havde Prioritet i den nye. Det blev derfor nødvendigt at holde særskilt Auktion over hver af Delene. Men nu viste det sig, at ved Ombygningen var Hovedtrappen bleven fælles for begge Dele og laa udelukkende i den gamle Del. Der opstod derfor langvarig Tvist mellem Panthaverne om Auktionsvilkaarenes Affattelse, da en Hotelbygning uden Hovedtrappe var en Monstrøsitet, men det lykkedes dog at faa holdt de to Auktioner d. 8' Novbr. og d. 3' Decbr. 1902. — Den ældre Del overtoges af Bryggeriet „Odense“ for 55000 Kr., og den nye af Grosserer Carl Krumbak, København, for 21000 Kr. — Der dannedes imidlertid et Aktieselskab „Kerteminde Hoteller“ til Drift af Virksomheden i Forbindelse med „Strandhotellet“ ved Strandvejen (nu Nr. 23), og dette Selskab fik Transport fra de to nævnte Panthavere og i 1903 Fogedudlægs-skøde paa begge „Tornøes Hotel“'s Ejendomme, som siden da har været samlede.

Aktieselskabets Kapital var 50000 Kr. og dets Bestyrelse bestod af Købmand Emil Andresen, Kerteminde, som Formand, Fabrikant S. A. Larsen, Odense, Næstformand, Restauratør Henrik Sofus Jakobsen, Odense, kontroll. Direktør, og Sagfører J. H. Poulsen, Kerteminde, Sekretær. Vedtægterne var af 28' Jan. 1903.

Medens Selskabet ejede Hotellet, blev dette d. 28' Decbr. 1908 hærget af en Brand. — Den foregaaende Aften havde Haandværkerforeningen haft Fest med paafølgende Bal ud paa Natten, og antagelig var der opstaaet Ild fra en overhedet Kakkelovn, idet der paa Grund af den stærke Kulde var fyret kraftig. — Ilden udbrød Kl. 11 Formiddag i Theaterfløjen, og en Tid saa det ud til, at hele Hotellet skulde gaa op i Flamme, men det lykkedes dog Brand-

væsenet at begrænse Ilden til Theaterfløjen, som blev fuldstændig ødelagt af Ild og Vand. Men det gik stærkt ud over Hotellets Møbler og øvrige Inventar, idet en Mængde ivrige „Redningsmænd“ kastede Sagerne ud ad Vinduerne. I Løbet af Eftermiddagen blev man Herre over Ilden, men det vedblev dog at brænde i Ruinerne langt ud paa Aftenen. — Branden gav iøvrigt Anledning til, at der i Byens Avis rejstes Spørgemaal om Oprettelse af et fast Brandkorps, som i Kraft af en bedre Organisation og Øvelse havde kunnet gøre langt bedre Nytte end Borgerskabet i Almindelighed. — Den nedbrændte Fløj blev i Løbet af det følgende Aar erstattet med den Bygning, som nu staar langs Strandgade.

Aktieselskabet overdrog ved Skøde af 11' Juni 1919 Hotellet til Nicolaj Nielsen, der i en Aarrække havde haft det i Forpagtning. Da han efter nogen Tids Sygdom døde den $\frac{1}{2}$ 1936, overtog hans Enke Jenny Nielsen f. Skanderup det, og da hun ogsaa døde den $\frac{1}{10}$ 1937, gik det over til Børnene Gudrun og Kaj Nielsen, af hvilke sidstnævnte nu (1950) er Eneejer efter Søsterens Død den $\frac{1}{4}$ 1941.

NOTER

1) Herredagsdombog 29 f. 315.

2) Denne Sum maa dog ikke forstaas som Værdien, men kun som et Skattegrundlag.

3) Han ejede ogsaa „Kærbygaard“ i O. Kærby, erhvervet ved Ægteskabet. (Tingl. v. Fynbo Landsting 25. Oktober 1713.)

4) Hist. Aarvog f. Odense og Assens Amter 1920, S. 463.

5) I 1858 grundlagde han Saltkøgeri paa Feden (Matr. Nr. 26 g), men solgte det i 1860, og besørgede i en Aarrække som Postkontrahent Postkørselen Kerteminde—Ullerslev.

6) Forøvrigt afleder Sprogforskerne „fattig“ af „fa-tugh“ = „faa duende“, om en Mand, der kun „duer“ (formaar) lidt. — Mulig er „fattig“ kun et Ærbødighedsudtryk.

7) Sletdaleren var 4 Mark à 16 Skilling, Rigsdaleren 6 Mark. — At omsætte til Nutidsmønt kan jo kun blive rent skønsmæssig, men naar man finder, at en Hoppe vurderes til 24 Rigsdl., 2 Køer til 16 Rigsdl., kan Læseren selv dømme.

8) Som nærværende omtales i Sagens Akter „en Person i en blaa Kappe, hvem de andre kaldte Christian Carl“.

9) Se nærmere Hist. Aarvog for Od. og Assens Amter IV. 391.

10) Johannes Larsen: „Fra min Barndoms Kjerteminde“ i „Danmark“ Nr. 15—16 1944.

11) Borgerskab som Købmand 24. December 1859.

Billederne S. 313, 314 og 315, efter Fotografier velvilligst udlaaante af Hr. Restauratør J. Due Nielsen fra dennes Billedsamling paa „Pax“ ved Kerteminde.

Provst Bøghs oftere foran citerede Skrift om Kerteminde (1770) findes i Landsarkivet for Fyn.